

פרשת לך לך

וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִם (יבי)

ידועים דברי ביקורתו הקשה והחריפה של רמב"ן על ירידת אברהם מצרימה מפני הרעב (יבי:):

"ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו הצדקת במכשול עוון מפני פחדו פן יהרגוהו. והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו... כי יש באלוקים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עוון אשר חטא. כי האלוקים ברעב יפדנו ממוות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא".

דברים מדהימים. אברבנאל מוסיף לתמוה "מי האיש המעלה [על דעתו] שיבחר בחיים עם קלון נמרץ כזה, ויבקש תועלת והטבה בהיות אשתו מזנה עם אחרים! ויותר ראוי היה שיבחר במוות, לבלתי עשות נבלה!"

גם מלבי"ם ורש"ר הירש מתייחסים לשאלות אלו, ומתוך דבריהם, מסתמנת התשובה הבאה:

(א) אברהם לא נצטווה לגור בארץ כנען וגם לא נאסר עליו לצאת ממנה באיסור מוחלט ובכל מקרה. לסחור או לדבר אחר, כמו חיפוש מזונות מותר, ורק נאסר עליו להשתקע בחו"ל, וכדברי הספרי (כי תבוא כו:ה) "וירד אברם מצרימה מלמד שלא ירד אברהם להשתקע, אלא לגור שם", באופן זמני.

(ב) אפילו אם נאמר שנאסר על אברהם לצאת מן הארץ, הרי פיקוח נפש דוחה כל איסור שבתורה. וכדי למנוע גוויעה ברעב מותר לחפש אוכל בחו"ל (וכן ציווה יעקב לבניו).

(ג) לא עלה על דעתו שהמצרים שטופי זימה כל כך; אילו היה מודע לסכנה "לא היה יורד שמה, והיה בוחר בסכנת רעב" (אברבנאל). רק "כאשר הקריב לבוא מצרימה" ראה "כמה מאוסים ומקולקלים המה" (מלבי"ם).

(ד) לא להציל את עורו התכוון אברהם, אלא התחבולה הייתה דווקא לשלום אשתו: "והרגו אותי" ולא אוכל להגן עלייך, אבל "ואותך יחיו" ויתעללו בך!

לכן יזם אברהם אבינו רעיון מבריק. לא היה לו ספק שהמצרים, ופרעה בראשם, לא יהססו להרגו על דבר אשתו. אבל הם יעדיפו לקחתה בדרך אלגנטית (אם היא אחותו), שהרי על עשיית נבלה באשה, לפעמים מסתבכים (פרשת דינה, פילגש בגבעה, אמנון ותמר וכו'). אברהם התכוון להצילה (ולא להרוויח בזכותה, חס ושלום) בבקשו מחיר מופרז מאוד עבורה ("למען ייטב לי בעבורך", ומהי אותה טובה מתבאר בהמשך: "ולאברם היטיב בעבורה, ויהי לו צאן ובקר וחמרים ועבדים ושפחות ואתננת וגמלים").

ואכן תחילה "המצרים" ראו אותה (ואחר-כך התייאשו בגלל המחיר) ואחר-כך "שרי פרעה" וגם הם התייאשו, ולא נותר אלא פרעה, וכל הזמן הזה, אברהם "מרוויח זמן" (כמו אהרן בחטא העגל). אחרי שמיצה אברהם אבינו את כל פעולות ההשתדלות נותן ה' את שכרו (יב:טז) ומציל את שרה אשתו (יב:יז).

שתי הוכחות להבנה שזהו רעיון מבריק שראוי לשבח, ולא חטא:

(א) האירוע נחשב לאחד מהניסיונות שאברהם עמד בהם (אבות ה:ג ורע"ב שם);
(ב) אברהם, וכן יצחק, חזרו על התרגיל פעמיים נוספות.

מקור: הרב טוביה גרוסמן שליט"א

פרשת לך לך